

Millorar la representació del vocabulari escolar: el cas dels buits parcials en diccionaris de referència

ONA DOMÈNECH-BAGARIA

Universitat Oberta de Catalunya
i Universitat Pompeu Fabra
ORCID: 0000-0002-3674-1826
odomenechb@uoc.edu

MARIONA ARNAU-GARCIA

TERMCAT
ORCID: 0000-0002-1400-1157
marnaugarcia@termcat.cat

NÚRIA CERDÀ ARTIGUES

Universitat de les Illes Balears
ORCID: 0009-0006-4084-5253
ncartiguestr@gmail.com

RESUM

Aquest estudi s'insereix en el marc del projecte de recerca «VEB. El vocabulari especialitzat bàsic en l'ensenyament obligatori; buidatge i anàlisi de la terminologia d'un corpus de llibres de textos escolars», que té com a objectiu identificar els termes d'origen tècnic o científic que, per la seva difusió social i rellevància educativa, haurien de formar part del repertori lèxic general. El treball analitza específicament els anomenats buits parcials, és a dir, aquells termes presents en llibres de text de l'ensenyament obligatori que no són recollits com a entrades ni subentrades en els diccionaris normatiu (DIEC2) i escolar (DIDAC), però que hi apareixen com a exemples o en definicions d'altres mots. Amb l'objectiu de contribuir a la definició de criteris lexicogràfics per a la inclusió d'aquest tipus de termes, s'aplica una metodologia mixta, quantitativa i qualitativa, a partir de les dades extretes de la plataforma VEB-WEB. En primer lloc, es presenta una anàlisi quantitativa dels buits parcials, segons el diccionari i el nivell educatiu d'origen, i se'n descriu l'estructura sintàctica. A continuació, es desenvolupa una anàlisi qualitativa centrada en sèries sintagmàtiques, que posa de manifest inconsistències en els criteris de diccionarització, i suggereix estratègies per millorar la coherència i l'accessibilitat lexicogràfiques, especialment per a usuaris escolars. Finalment, es valoren els termes amb més freqüència d'ús al llarg de tota l'etapa obligatòria, amb l'objectiu de detectar unitats amb alta potencialitat de diccionarització. Els resultats obtinguts mostren una cobertura desigual dels diccionaris pel que fa al VEB, així com una escassa sistematització en la inclusió de termes d'elevada rellevància educativa. El treball conclou amb diverses propostes per ampliar i millorar els repertoris lèxics generals, amb especial atenció a les necessitats dels aprenents en contextos educatius.

PARAULES CLAU: buits parcials; vocabulari especialitzat bàsic; diccionarització; terminologia; ensenyament obligatori

TERMINÀLIA 32 (2025): 62-73 · DOI: 10.2436/20.2503.01.241

Data de recepció: 03/06/2025. Data d'acceptació: 14/10/2025

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <https://terminalia.iec.cat>

Ona Domènech-Bagaria

és professora agregada i membre dels Estudis d'Arts i Humanitats de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i membre del grup de recerca IdentCat de la mateixa universitat i del grup IULATERM de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Ha participat en nombrosos projectes d'investigació sobre neologia i terminologia, i ha publicat diversos treballs sobre aquests temes. Té una àmplia experiència en el camp de l'assessorament lingüístic en llengua catalana (com a correctora i traductora), així com en la docència i la recerca en els àmbits de la traducció jurídica, els llenguatges especialitzats, la terminologia i la neologia.

Mariona Arnau-Garcia

és graduada en Traducció i Interpretació per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Complementà la seva formació amb un postgrau en Correcció i Assessorament Lingüístic per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), un màster en Terminologia per l'Institut de Lingüística Aplicada (IULA) i un màster en Estudis del discurs: Comunicació, Societat i Aprenentatge per la UPF. Actualment fa de terminòloga al TERMCAT i de professora col·laboradora a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). També col·labora amb l'Observatori de Neologia i el grup de recerca IULATERM de la UPF.

Núria Cerdà Artigues

és graduada en Traducció i Interpretació i en Llengües Aplicades per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Ha continuat la seva formació amb el màster universitari en Competència Lingüística i Literària: Investigació i Ensenyament a la Universitat de les Illes Balears (UIB), en l'itinerari de Lingüística General. Els seus àmbits d'interès principals són l'adquisició del català com a llengua addicional, l'assessorament lingüístic i la terminologia. Col·labora en el projecte VEB de l'Observatori de Neologia de l'Institut de Lingüística Aplicada de la UPF, a partir del qual va elaborar el seu treball final de doble grau.

Abstract

Improving the representation of school vocabulary: The case of partial gaps in reference dictionaries

This study is part of the research project "VEB. Basic Specialized Vocabulary in Compulsory Education: A Corpus-Based Extraction and Analysis", which aims to identify technical or scientific terms that, due to their social dissemination and educational significance, should be included in general lexical repertoires. The study specifically examines the so-called partial gaps – terms found in compulsory education textbooks that are not listed as entries or subentries in either the Catalan normative dictionary (DIEC2) or the school dictionary (DIDAC), but that do appear as examples or within the definitions of related terms. With the goal of contributing to the development of lexicographical criteria for including such terms, the study applies a mixed quantitative and qualitative methodology based on data from the VEB-WEB platform. First, it presents a quantitative analysis of partial gaps according to the dictionary and educational level of origin, and it describes their syntactic

structure. Next, it develops a qualitative analysis focused on syntagmatic series, highlighting inconsistencies in inclusion criteria and proposing ways to improve lexicographical coherence and accessibility, especially for school users. Lastly, it identifies the most frequently used terms across all school years, in order to determine highly dictionary-worthy lexical units. The findings reveal an uneven coverage of VEB's vocabulary in the dictionaries studied, as well as a lack of systematicity in the inclusion of terms with high educational importance. The study concludes with several proposals to expand and improve general lexical repertoires, with particular attention to the needs of learners in educational contexts.

KEYWORDS: partial gaps; basic specialized vocabulary; dictionary inclusion; terminology; compulsory education

1 Introducció

L'expansió del coneixement científic i tècnic ha provocat, especialment a partir de la revolució industrial i, més recentment, amb la revolució tecnològica i la popularització d'Internet i les xarxes socials, que molts termes especialitzats hagin traspassat els límits dels àmbits tècnics i professionals, i s'hagin integrat en l'ús general. En aquest context, es fa evident que una part del lèxic especialitzat és coneguda o hauria de ser coneguda per qualsevol parlant adult. Aquest conjunt de termes rep el nom de *vocabulari especialitzat bàsic* (VEB) i inclou aquells mots que, tot i el seu origen especialitzat, són socialment rellevants i d'ús generalitzat (Estopà, 2025).

Tot i que no es disposa encara d'una llista consensuada d'aquests termes, una via factible per identificar-los és l'anàlisi dels llibres de text de l'ensenyament obligatori. Aquests materials, que vehiculen coneixement fonamental en les etapes formatives bàsiques, permeten inferir quina terminologia es considera essencial dins del sistema educatiu i, per extensió, per a la competència lingüística general. Aquesta aproximació és una de les línies de treball principals del projecte de recerca VEB, en el qual s'insereix aquest estudi.

Aquest projecte es planteja diverses preguntes de recerca que n'orienten l'actuació, entre les quals destaquem les que tenen relació amb el treball que ara presentem: 1) fins a quin punt la terminologia vehiculada pels llibres de text de l'ensenyament obligatori està recollida en els diccionaris de llengua general com el DIEC2 i en els escolars com el DIDAC?; 2) per què alguns d'aquests termes apareixen com a entrades o subentrades mentre que d'altres no hi són presents o només hi són com a exemples?, i 3) quins criteris objectius segueixen els equips lexicogràfics per incorporar terminologia especialitzada en aquestes obres? Aquestes qüestions responen a un repte fonamental en el camp de la lexicografia contemporània: la necessitat d'identificar amb criteri i rigor els termes especialitzats que, per la seva difusió i rellevància, haurien de formar part dels repertoris lèxics generals.

Per donar resposta a aquestes preguntes, un dels objectius centrals del projecte de recerca VEB és analitzar com es representa el vocabulari especialitzat bàsic en els diccionaris generals i escolars de referència de la llengua catalana. A fi de contribuir a assolir aquest objectiu, en aquest treball analitzem els anomenats buits parcials, és a dir, els termes inclosos en els llibres de text que no apareixen com a entrades o subentrades dels diccionaris esmentats, però que hi consten com a exemples o dins de definicions d'altres mots propers o afins. Aquesta anàlisi complementa un altre dels estudis del projecte VEB, dut a terme per Bernat i Morales i publicat en aquest mateix monogràfic de *Terminàlia*, que analitza els buits totals (Bernal i Morales, 2025), i pretén afinar la comprensió dels límits i criteris d'in-

clusió lexicogràfica, així com oferir indicadors útils per a la millora de la cobertura terminològica dels diccionaris consultats.

El treball comença presentant breument el marc teòric i metodològic que el fonamenta, que és el mateix del projecte VEB. A continuació, s'ofereix una anàlisi quantitativa dels buits parcials, que inclou la seva distribució entre diccionaris i nivells educatius, així com la seva estructura formal. En tercer lloc, es duu a terme una anàlisi qualitativa centrada en sèries sintagmàtiques, que permet detectar incoherències en la inclusió de termes als diccionaris i identificar possibles candidats a ser-hi incorporats com a entrades o subentrades. Finalment, s'identifiquen les unitats que, en principi, haurien de ser altament diccionaritzables, atesa l'elevada freqüència d'ús en l'ensenyament obligatori, i es tanca el treball amb les conclusions extretes a partir dels resultats obtinguts.

2 Marc teòric i metodològic

El marc teòric en què situem el nostre estudi és el mateix en què es fonamenta el projecte de recerca VEB. D'una banda, assumim la teoria comunicativa de la terminologia postulada per Cabré (1999), segons la qual els termes són «unitats lèxiques que activen un sentit precís en un context especialitzat determinat» (Cabré, Domènech-Bagaria i Estopà, 2018, p. 76). D'altra banda, d'acord amb la metodologia seguida per l'Observatori de Neologia de la Universitat Pompeu Fabra (OBNEO, 2024), considerem que els termes dels llibres de text que no apareixen als diccionaris consultats són neologismes lexicogràfics i, per tant, unitats sobre les quals convé plantejar-se la diccionarització en els dits repertoris. Finalment, compartim les consideracions d'Estopà (2021) sobre la necessitat de disposar de vocabularis escolars que recullin el vocabulari especialitzat bàsic d'una llengua i contribueixin a reforçar la competència lèxica i acadèmica dels infants.

Pel que fa a la metodologia aplicada, les dades analitzades s'han extret del portal en línia VEB-WEB,¹ un repositori d'accés obert que permet la consulta amigable dels termes extrets de llibres de text de l'ensenyament obligatori a Catalunya. Més concretament, el cercador avançat d'aquesta plataforma ens ha permès cercar els buits parcials, entesos com aquells termes que no estan recollits com a entrades o subentrades del DIEC2 i del DIDAC, però que s'hi documenten en els exemples o en les definicions de mots afins. Posteriorment, l'anàlisi quantitativa i qualitativa d'aquests buits parcials ens ha ofert els resultats que presentem i que ens permeten avançar una mica en la cerca de criteris de diccionarització dels termes bàsics de l'ensenyament obligatori en els repertoris de referència de la llengua catalana.

3 Descripció general dels buits parcials analitzats

En total, s'han identificat 591 buits parcials en les entrades del DIEC2 i 375 en les del DIDAC, com mostra la figura 1:

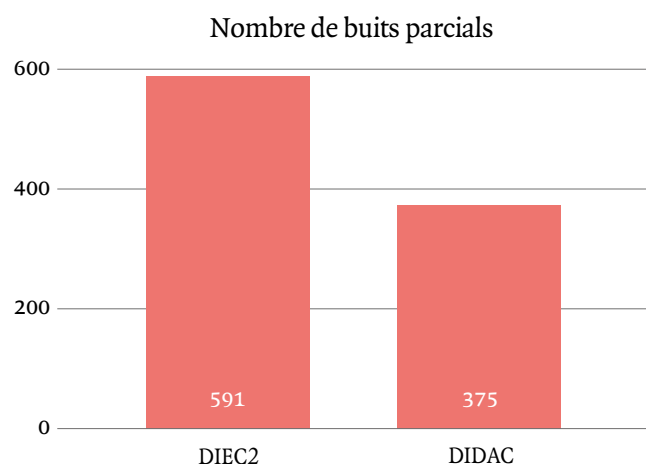

FIGURA 1. Buits parcials detectats per diccionari.
Font: elaboració pròpia

Aquesta diferència sembla lògica si tenim en compte el volum desigual entre ambdós repertoris: el diccionari normatiu recull prop de 70.000 paraules, mentre que el diccionari escolar en conté aproximadament 20.000, tal com il·lustra la figura 2, on es compara el nombre total d'entrades amb els buits parcials detectats.

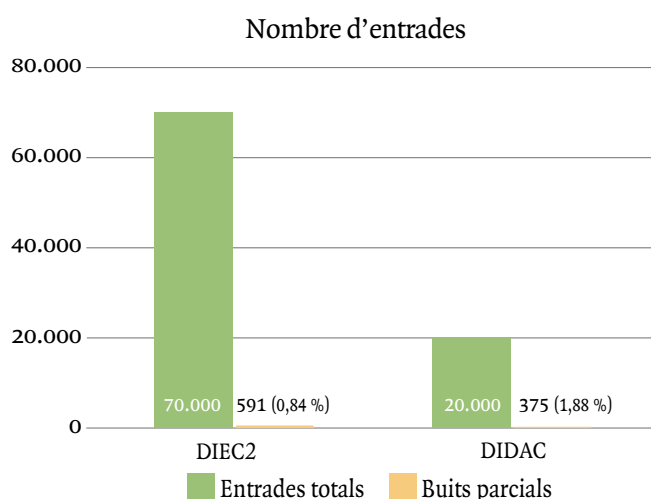

FIGURA 2. Comparació d'entrades totals i percentatge de buits parcials.
Font: elaboració pròpia

En el global dels dos diccionaris, detectem 735 buits parcials en exemples i només 231 (23,91 %) en definicions, com es pot veure en la figura 3. Aquesta tendència de predomini dels buits parcials que consten en els exemples, respecte dels que consten en les definicions, es manté en les cerques efectuades tant per diccionaris com per nivells o cicles educatius. Una explicació lògica pot ser el fet que les cerques de mots dins de les definicions lexicogràfiques són més complexes de fer que les cerques dins dels exemples. Per exemple, el DIDAC no té un cercador avançat com el DIEC2 que permeti fer cerques afinades, com ara les cerques dins de definicions. Finalment, destaca el fet que, com s'analitzarà més endavant, en alguns casos els buits parcials d'un diccionari es corresponen amb una entrada pròpia en l'altre, sobretot en el cas dels buits parcials observats en el DIDAC.

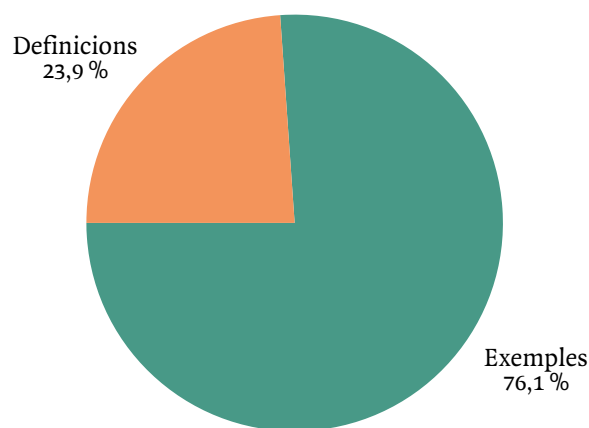

FIGURA 3. Comparació de buits parcials en exemples i en definicions.
Font: elaboració pròpia

Pel que fa als buits parcials detectats segons el cicle educatiu —primària o secundària—, la figura 4 ens mostra un percentatge una mica més elevat de buits en els termes extrets dels llibres de secundària (54 %, que correspon a 682 termes) respecte dels termes dels llibres de primària (46 %, corresponent a 538 termes). Aquesta diferència podria explicar-se pel fet que a secundària, en augmentar el nivell d'especialització dels continguts, també augmenta la presència de termes polilèxics, que són els que la lexicografia tradicional tendeix a excloure (buits totals) o bé a fer constar com a exemples o dins de les definicions (buits parcials).

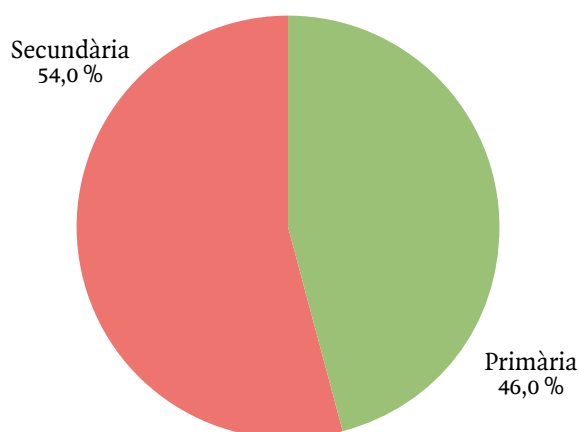

FIGURA 4. Buits parcials detectats per etapa escolar.
Font: elaboració pròpia

Si mirem, en cada etapa escolar, quants termes es troben en exemples i quants en definicions, la distribució és força semblant, tot i que a secundària hi ha una proporció una mica més elevada de termes trobats en definicions, com es pot veure en la figura 5.

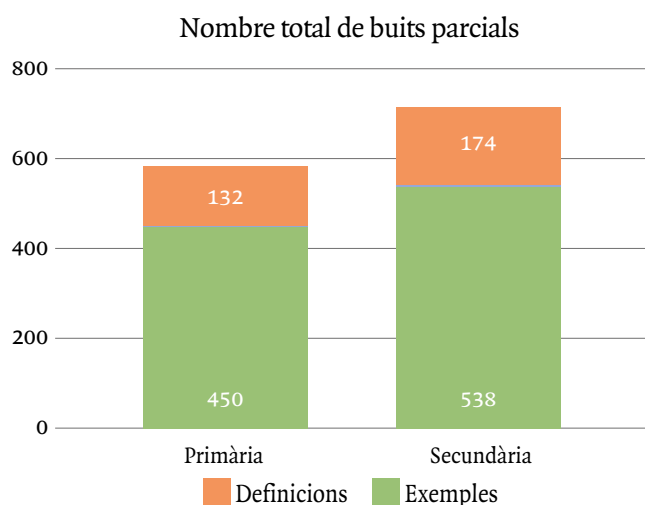

FIGURA 5. Comparació de buits parcials segons l'etapa escolar.
Font: elaboració pròpia

Quant a les estructures sintàctiques més recurrents en aquests tipus de buits, destaquem la presència de termes polilèxics formats, principalment, per un substantiu i un adjectiu (*aparell circulatori*, *glàndula sudorípara*, *roca calcària*), però també per un substantiu i un sintagma preposicional (*bufeta de l'orina*, *ràfega de vent*, *tortuga de terra*). Només en el cas dels buits parcials detectats en els exemples del DIDAC predominen els substantius monolèxics (*climatització*, *condensació*, *despreniment*). En casos excepcionals, també s'han detectat sintagmes nominals formats per dos substantius (*món animal*, *pol nord*, *pol sud*). A més, en el DIEC2, també s'han detectat noms propis (*Júpiter*, *Mercuri*) i algunes formes polilèxiques formades puntualment per adjectiu, substantiu i adjectiu (*primera aleta dorsal*) o per adjectiu i substantiu (*bona salut*).

Els gràfics de les figures 6 i 7 ens permeten veure els percentatges d'estructures sintàctiques detectades que trobem a primària i a secundària, segons cada diccionari, i en funció de si les formes consten en exemples o en definicions. En els dos cicles la distribució dels termes segons el seu patró estructural és força semblant: predomina el patró nom + adjectiu (N + Adj), seguit del patró nom + sintagma preposicional (N + S. Prep), excepte en els exemples del DIDAC, en què predominen els termes monolèxics nominals (N).

Com hem dit més amunt, alguns dels buits parcials d'un diccionari tenen una entrada principal o una subentrada en l'altre diccionari. La figura 8 ens mostra que són els buits parcials del DIDAC els que més sovint es documenten al DIEC2 com a entrades o subentrades. En canvi, dels buits parcials trobats en el DIEC2, cap dels que són a les definicions no consten com a entrades o subentrades del DIDAC, i només divuit casos dels exemples del diccionari normatiu figuren com a lemes del diccionari escolar.

Com veiem en el gràfic de la figura 8, gairebé la meitat dels buits parcials que apareixen en els exemples del DIDAC tenen entrada o subentrada en el DIEC2. Es tracta majoritàriament de substantius monolèxics formats per sufixació (*defecació*, *condensació*, *refrigerador*, *planificació*), la majoria dels quals són noms d'oficis (*dermatòleg*, *-òloga*; *constructor*, *-a*; *otorrinolaringòleg*, *-òloga*; *inventor*, *-a*). Aquí tenim, doncs, un possible criteri d'inclusió de termes en els diccionaris escolars.

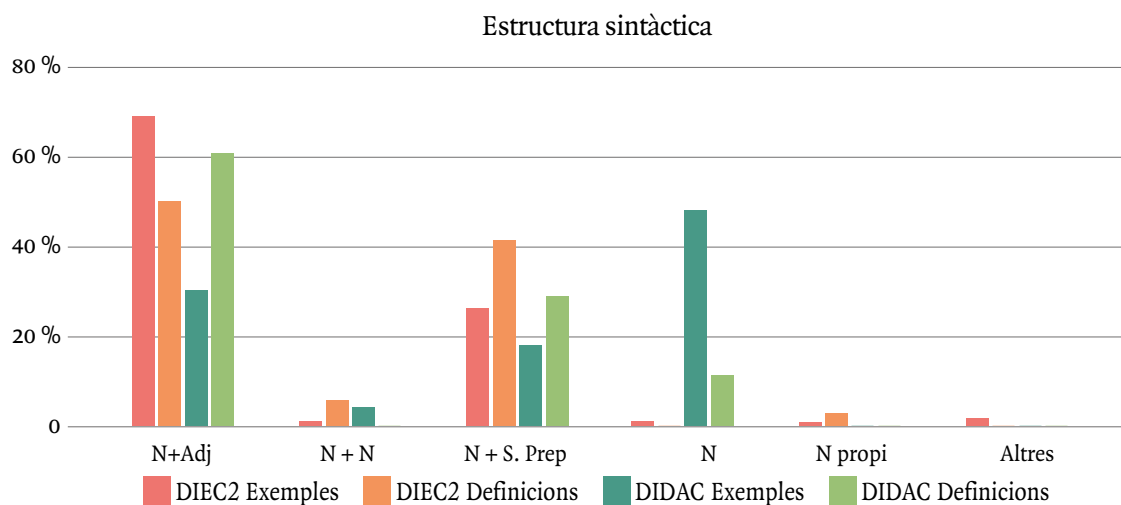

FIGURA 6. Distribució d'estructures sintàctiques a primària.
Font: elaboració pròpia

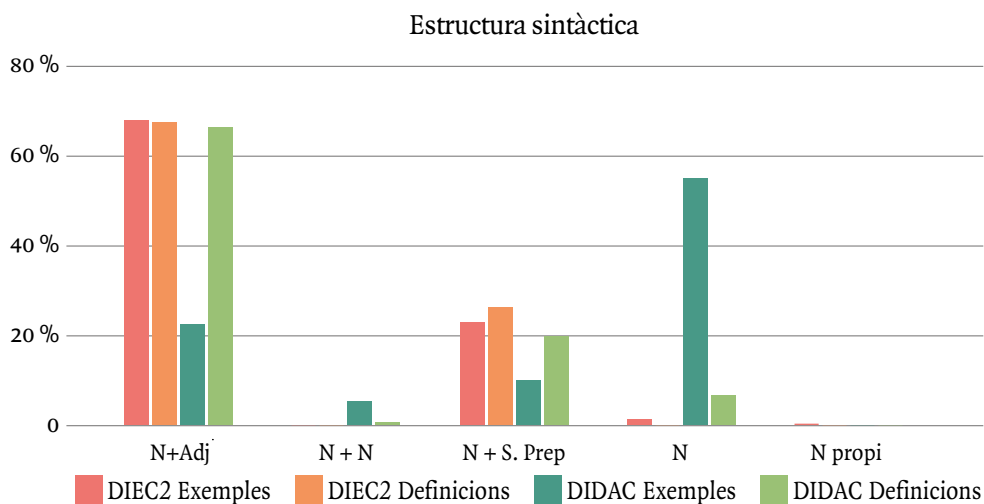

FIGURA 7. Distribució d'estructures sintàctiques a secundària.
Font: elaboració pròpia

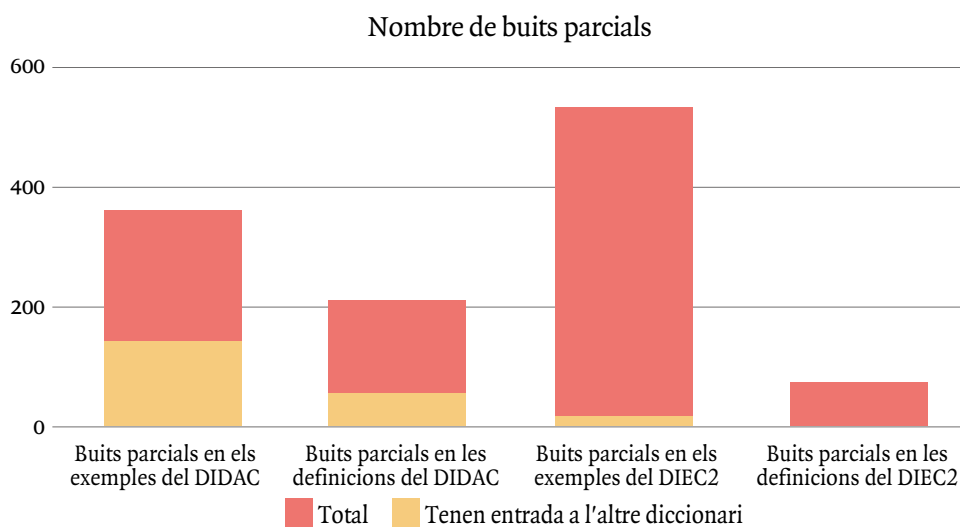

FIGURA 8. Buits parcials que consten com a entrades o subentrades en l'altre diccionari.
Font: elaboració pròpia

4 Anàlisi qualitativa de les sèries sintagmàtiques

En aquest apartat analitzem qualitativament les sèries sintagmàtiques detectades en els buits parcials extrets de l'eina VEB-WEB. Entenem per sèrie sintagmàtica un conjunt d'unitats polilèxiques, en aquest cas termes lexicogràficament neològics, que comparteixen el nucli semàntic o mot base que els conforma, de manera que conceptualitzen realitats semblants. Corresponen a tipus o classes d'un terme hiperònim que els engloba a tots. En són un exemple les classes de cèl·lules (cèl·lula ciliada, cèl·lula diploide, cèl·lula haploide, cèl·lula procariota, cèl·lula progenitora), els tipus de glàndules (glàndula salival, glàndula secretora, glàndula sudorípara, glàndula verinosa, glàndules salivals, glàndules sudorípares) o els tipus d'equacions (equació amb una incògnita, equació de primer grau, equació de segon grau, equació lineal). Dins el conjunt dels buits parcials del repositori VEB-WEB, hem detectat unes cent vint sèries sintagmàtiques que corresponen a sintagmes nominals que, com ja hem vist en la descripció inicial, majoritàriament presenten el patró N + Adj, seguit del patró N + S. Prep.

Com és sabut, els diccionaris, generals o terminològics, no poden recollir totes les combinacions possibles entre substantius i complements nominals perquè moltes d'elles són generades de manera sistemàtica pels parlants i no tenen un significat fixat. La lexicografia aplica criteris de productivitat, economia, fixació i freqüència d'ús per decidir quines combinacions cal incorporar. Però es tracta de criteris que no sempre són transparents o sistemàtics, sobretot des del punt de vista de l'usuari. I si pensem en les necessitats que poden tenir usuaris infantils o joves, com són els estudiants de primària i secundària, aquests criteris no sempre semblen els més adequats. Així es desprèn de l'anàlisi que hem fet dels buits parcials recollits al repositori VEB-WEB que formen part de sèries semàntiques formades per un substantiu i un complement nominal (del tipus adjectiu o sintagma preposicional).

D'entrada, cal dir que alguns dels casos analitzats són sintagmes semànticament molt transparents i predictibles, que formen part de sèries molt productives. Això fa que el criteri de diccionarització sigui clar, en el sentit que s'entén que només hi surtin com a exemples algunes de les combinacions possibles, perquè no seria factible pretendre recollir-les totes i perquè, des del punt de vista semàntic, són molt transparents. Vegem-ne alguns casos: *anàlisi d'orina* i *anàlisi de sang* són termes usats tant a primària com a secundària que surten al DIEC2 com a exemples dins de la subentrada *anàlisi clínica*, mentre que al DIDAC només hi surt el segon (*anàlisi de sang*), com a exemple d'*anàlisi*; el mateix passa amb *cargol de mar* i *cargol de terra*, que tenim com a exemples de la primera accepció de *cargol* al diccionari normatiu, mentre que al DIDAC, dins de *cargol*, només trobem l'exemple de *cargol de mar*; *bosc d'alzina*,

bosc d'abet i *bosc frondós* surten com a exemples de tipus de *bosc* al DIEC2, mentre que el DIDAC no inclou cap exemple en l'entrada *bosc*; *vaixell de passatgers* i *vaixell de pesca* no surten al DIEC2, però sí que són exemples presents en l'entrada *vaixell* del DIDAC.

En tots aquests exemples, tant el diccionari normatiu com l'infantil no inclouen totes les combinacions possibles que poden donar aquestes sèries —per exemple, no hi trobem combinacions com *anàlisi de saliva*, *bosc de roure* o *vaixell militar*—; però, fins i tot pensant en usuaris infantils o juvenils com són els estudiants de primària i secundària, es veu clar que no hi ha una necessitat de recollir totes o una gran part de les combinacions possibles en aquestes sèries, perquè poden entendre i generar aquestes combinacions sense necessitat que estiguin recollides explícitament en un diccionari.

Ara bé, al costat d'aquests casos, també n'hem detectat d'altres en què els criteris sobre la diccionarització de combinacions d'una sèrie determinada ens generen dubtes i no ens semblen adequats per a l'usuari de primària i secundària. Sovint són sèries d'àrees temàtiques com la medicina o, més concretament, l'anatomia, com veurem en els exemples següents. Comencem pels quatre sintagmes que, a partir de l'hiperònim *cavitat* (espai buit del cos), tenim documentats com a buits parcials al VEB: *cavitat* (del cor), *cavitat abdominal*, *cavitat toràctica* i *cavitat oral*. El DIEC2 els recull tots quatre, però tres apareixen com a exemples dins l'entrada *cavitat*, mentre que *cavitat oral* hi consta com a exemple dins l'adjectiu *oral*. I al DIDAC, malgrat que inclou l'accepció de *cavitat* relativa al cos humà, no s'hi documenta cap d'aquests quatre termes i només s'hi esmenta, com a exemple, la *cavitat del crani* on tenim el cervell. Cap de les dues opcions no semblen adequades per a les necessitats lexicogràfiques dels estudiants de l'ensenyament obligatori.

Un altre cas semblant el tenim en les sèries formades a partir dels hiperònims *nervi* i *òrgan*. Les combinacions creades a partir d'aquests termes que tenim documentades al repositori VEB-WEB són, d'una banda, *nervi auditiu*, *nervi gustatiu* i *nervi òptic*, i de l'altra, *òrgan dels sentits*, *òrgan genital* i *òrgan respiratori*. Al DIDAC no tenim documentades cap d'aquestes formes, i al DIEC2 sí que les trobem, però amb un tractament lexicogràfic poc coherent. Així, mentre que *nervi òptic* és el segon exemple de l'accepció principal de *nervi*, els termes *nervi auditiu* i *nervi gustatiu* no apareixen com a exemples en l'entrada *nervi*, sinó que es troben com a exemples dels adjectius corresponents (*auditiu* i *gustatiu*, respectivament). De manera semblant, només *òrgan genital* consta com a exemple en l'entrada *òrgan*, i per trobar *òrgan dels sentits* i *òrgan respiratori* s'ha de recórrer als nuclis dels complements nominals corresponents, *sentit* i *respiratori*, respectivament. Aquesta —si més no, aparent— manca de coherència en la diccionarització d'aquests sintagmes ens sembla important, sobretot si pensem en l'usuari del diccionari:

l'infant que s'inicia en l'ús de repertoris lèxics, que probablement no farà la cerca del terme pel nucli del complement nominal, sinó pel substantiu que correspon al nucli semàntic del terme, difícilment el trobarà.

Un exemple similar de tractament poc coherent de les sèries sintagmàtiques generades és el dels sintagmes formats a partir del substantiu *alcohol*. Al repositori VEB-WEB n'hem documentat vuit combinacions diferents, cinc de les quals no consten documentades a cap diccionari (*alcohol pentílic*, *alcohol neopentílic*, *alcohol polivinílic*, *alcohol de cremar* i *alcohol sanitari*), de manera que es consideren buits totals. Les altres tres (*alcohol butílic*, *alcohol propílic* i *alcohol benzílic*) són buits parcials, atès que les trobem documentades com a exemples al DIEC2, però dins les entrades dels adjectius corresponents. Ara bé, el mateix DIEC2 inclou fins a vuit altres tipus diferents d'alcohol com a subentrades (*alcohol absolut*, *alcohol amílic*, *alcohol cetílic*, *alcohol cinamílic*, *alcohol etílic*, *alcohol metílic*, *alcohol salicílic* i *alcohol sinapílic*). Costa trobar un criteri que expliqui per què algunes combinacions d'aquesta sèrie no es documenten enlloc, d'altres són subentrades i d'altres, exemples que consten dins l'entrada de l'adjectiu. Pel que fa al DIDAC, es limita a definir *alcohol*, sense oferir-ne cap exemple, la qual cosa segurament és deguda al fet que les combinacions d'aquesta sèrie són termes força especialitzats, que s'usen sobretot en cursos avançats de secundària.

En definitiva, l'anàlisi del tractament lexicogràfic que reben aquestes sèries sintagmàtiques documentades a primària i secundària ens genera força interrogants sobre els criteris aplicats. I atès que l'usuari que

tenim present és l'alumne d'aquests cicles formatius, creiem que cal buscar altres maneres d'oferir-li la informació que necessita sobre aquests termes, per tal que sigui més accessible i adequada a les seves necessitats.

5 Anàlisi dels termes amb una freqüència d'ús més elevada a cada cicle

Finalment, hem fet una cerca dels buits parcials que corresponen a termes detectats a tots els cursos de cada un dels cicles. D'aquesta manera podem identificar les unitats que, en principi, haurien de ser altament diccionaritzables, atesa l'elevada freqüència d'ús en l'ensenyament obligatori.

La taula 1 mostra els termes usats a tots els cursos de primària i indica on consten dins dels dos diccionaris consultats, i la taula 2 conté la mateixa informació per a secundària.

En la taula 1 observem que, pel que fa a primària, dels onze buits parcials que apareixen a tots els cursos, n'hi ha tres que consten als dos diccionaris: *energia elèctrica*, *pol nord* i *pol sud*. Com veurem després a la taula 2, aquests tres termes també s'usen en tots els cursos de secundària, així que resulta estrany que no constin com a entrades o subentrades de cap dels dos diccionaris consultats. També destaca el fet que no hi hagi cap terme de primària registrat a definicions del DIEC2 i que només n'hi hagi un (*animal herbívor*) a les definicions del DIDAC. Pel que fa a la temàtica, els termes són majoritàriament de ciències del medi i corresponen a elements tangibles i ambientals, poc abstractes.

	Terme	DIEC exemple	DIEC definició	DIDAC exemple	DIDAC definició
1	aigua dolça	Sí	No	No	No
2	animal herbívor	No	No	No	Sí
3	aparell elèctric	Sí	No	No	No
4	energia elèctrica	Sí	No	Sí	No
5	fulla caduca	Sí	No	No	No
6	fulla perenne	Sí	No	No	No
7	mitjà de transport	Sí	No	No	No
8	pol nord	Sí	No	Sí	No
9	pol sud	Sí	No	Sí	No
10	reciclatge	No	No	Sí	No
11	vapor d'aigua	Sí	No	No	No

TAULA 1. Buits parcials de tots els cursos de primària.

Font: elaboració pròpia

Millorar la representació del vocabulari escolar: el cas dels buits parcials en diccionaris de referència
Ona Domènech-Bagaria, Mariona Arnau-Garcia i Núria Cerdà Artigues

	Terme	DIEC exemple	DIEC definició	DIDAC exemple	DIDAC definició
1	aigua de mar	Sí	No	No	No
2	aigua destil·lada	Sí	No	No	No
3	aigua dolça	Sí	No	No	No
4	aigua marina	Sí	No	No	No
5	aigua subterrània	No	Sí	No	No
6	animal aquàtic	Sí	No	Sí	No
7	aparell de Golgi	Sí	No	No	No
8	aparell digestiu	Sí	No	Sí	No
9	aparell respiratori	Sí	No	Sí	No
10	atmosfera terrestre	Sí	No	No	No
11	cara lateral	Sí	No	No	No
12	carbonat de calci	No	No	Sí	Sí
13	central nuclear	Sí	No	Sí	No
14	central tèrmica	Sí	No	No	No
15	centre de simetria	Sí	No	No	No
16	centre escolar	Sí	No	No	No
17	cicle de l'aigua	No	Sí	No	No
18	combustible fòssil	Sí	No	No	No
19	corrent elèctric	No	No	Sí	Sí
20	cèl·lula eucariota	No	Sí	No	No
21	cèl·lula procariota	Sí	No	No	No
22	deformació	No	No	Sí	Sí
23	desplaçament	No	No	Sí	Sí
24	disminució	No	No	Sí	Sí
25	eix de coordenades	Sí	No	No	No
26	element químic	No	No	Sí	Sí
27	energia elèctrica	Sí	No	Sí	No
28	energia eòlica	Sí	No	Sí	No
29	energia química	No	No	Sí	No
30	equivalència	No	No	Sí	No
31	estat gasós	Sí	No	No	No
32	estat líquid	Sí	No	No	No
33	flora intestinal	Sí	No	Sí	No
34	grau Celsius	No	Sí	No	No
35	gàmeta femení	No	No	Sí	Sí
36	gàmeta masculí	No	No	Sí	Sí
37	hemisferi nord	No	No	Sí	No
38	hemisferi sud	No	No	Sí	No
39	incendi forestal	No	No	Sí	No
40	investigació científica	Sí	No	No	No

	Terme	DIEC exemple	DIEC definició	DIDAC exemple	DIDAC definició
41	llum solar	Sí	No	No	No
42	llum ultraviolada	No	No	Sí	Sí
43	línia recta	No	No	Sí	Sí
44	marea alta	Sí	No	Sí	No
45	marea baixa	Sí	No	Sí	No
46	mesura preventiva	Sí	No	No	No
47	meteoròleg meteoròloga	No	No	Sí	Sí
48	mitjà de transport	Sí	No	No	No
49	màxim comú divisor	Sí	No	No	No
50	mínim comú múltiple	Sí	No	No	No
51	nivell del mar	Sí	No	No	No
52	ona sonora	No	No	Sí	No
53	oxidació	No	No	Sí	No
54	pol nord	Sí	No	Sí	No
55	pol sud	Sí	No	Sí	No
56	polígon regular	Sí	No	No	No
57	prolongació	No	No	Sí	No
58	proporcionalitat	No	No	Sí	No
59	radiació ultraviolada	No	No	Sí	Sí
60	rectes paral·leles	No	Sí	No	No
61	reproducció sexual	Sí	No	No	No
62	roca calcària	Sí	No	No	No
63	sal mineral	Sí	No	No	No
64	simetria central	Sí	No	No	No
65	triangle isòsceles	Sí	No	No	No
66	unitat de mesura	Sí	No	No	No
67	vapor d'aigua	Sí	No	No	No

TAULA 2. Buits parcials de tots els cursos de secundària.
Font: elaboració pròpia

La taula 2 ens mostra que a secundària el nombre de buits parcials que s'usen a tots els cursos (67) és molt més elevat que a primària. De tots aquests termes, els onze següents estan documentats tant al DIEC2 com al DIDAC, com a exemples, fet que ens duu a considerar-los com a altament diccionaritzables (figura 9):

animal aquàtic
aparell digestiu
aparell respiratori
central nuclear
energia elèctrica
energia eòlica
flora intestinal
marea alta
marea baixa
pol nord
pol sud

FIGURA 9. Llista de termes altament diccionaritzables.
Font: elaboració pròpia

Tres d'aquests onze buits parcials coincideixen en tots els cursos, com ja hem comentat més amunt. Es tracta dels termes *energia elèctrica*, *pol nord* i *pol sud*. Això fa que puguin considerar-se termes clau curriculars en ciències i geografia tant a primària com a secundària. En canvi, no hi ha cap terme que aparegui en definicions en ambdós diccionaris alhora. Quant a la temàtica, a més de termes de les ciències del medi, destaca el fet que hi ha un elevat nombre de termes de la física, la química, la biologia o les matemàtiques, amb un nivell d'abstracció elevat i força densos cognitivament (per exemple, *cèl·lula eucariota*, *oxidació*, *grau Celsius*, *gàmeta femení*, *mínim comú múltiple*).

En resum, si contrastem els buits parcials més usats a cada cicle educatiu, comprovem que hi ha força diferències entre primària i secundària. Per començar, el volum de termes és sis vegades més elevat al cicle més avançat. D'altra banda, la majoria de buits parcials de primària es troben en els exemples dels diccionaris, i només un surt en una definició del DIDAC. En canvi, un 25 % dels termes de secundària es documenten en definicions del DIEC2 o del DIDAC. Finalment, els termes de secundària mostren una diversitat temàtica elevada i inclouen conceptes abstractes, amb un nivell alt d'especialització. Aquests resultats reflecteixen una densitat terminològica més elevada a secundària, en coherència amb una complexitat curricular també més alta.

6 Conclusions

L'anàlisi dels buits parcials en els diccionaris DIEC2 i DIDAC a partir de les dades extretes del repositori VEB-WEB permet constatar que una part significativa del vocabulari especialitzat bàsic vehiculat pels llibres de text de l'ensenyament obligatori no té una presència prou clara i coherent en els repertoris lèxics de referència. En primer lloc, des del punt de vista quantitatiu, es detecta un volum considerable de buits parcials (591 al DIEC2 i 375 al DIDAC), amb una distribució

que varia lleugerament entre etapes educatives i entre diccionaris. La majoria dels buits es documenten com a exemples i no com a definicions, i predominen els termes polilèxics, especialment aquells amb estructura de nom + adjectiu o nom + sintagma preposicional. L'anàlisi de les sèries sintagmàtiques mostra incoherències notables en la selecció dels termes recollits com a exemples o subentrades, especialment en àmbits terminològics com l'anatomia, la química o les ciències naturals. Així mateix, la identificació dels termes amb presència recurrent a tots els cursos posa en evidència que molts, malgrat el seu caràcter transversal i curricularment rellevant, no han estat inclosos com a entrades o subentrades en cap dels diccionaris analitzats.

Davant d'aquests resultats, sembla oportú plantejar una revisió dels criteris d'inclusió lexicogràfica, especialment pel que fa al tractament de les unitats polilèxiques i de les sèries conceptuais altament predictibles, però de gran utilitat didàctica. La lexicografia escolar, en particular, ha de considerar amb més atenció les necessitats dels usuaris joves, que sovint cerquen informació a partir de formes nuclears i no són capaços de reconstruir combinacions semànticament opaques o amb una estructuració sintàctica complexa. En aquest sentit, seria recomanable establir criteris més sistemàtics i transparents per a la selecció de termes especialitzats en diccionaris generals i escolars, tenint en compte factors com la freqüència d'ús en l'ensenyament, la rellevància curricular i l'accessibilitat cognitiva de les unitats. A més, caldria explorar vies complementàries de representació terminològica, com ara l'ús d'etiquetes semàntiques, agrupacions per camps conceptuais o sistemes de referència creuada entre formes relacionades. Aquestes estratègies, que les tecnologies actuals permeten aplicar als repertoris lexicogràfics, podrien contribuir de manera significativa a millorar la cobertura del vocabulari especialitzat bàsic i, per extensió, a reforçar la competència lèxica i acadèmica de l'alumnat en les etapes educatives obligatòries. ✱

7 Bibliografia

- BERNAL, Elisenda; MORALES, Albert (2025). «Buits identificats a les fonts lexicogràfiques del projecte VEB». *Terminàlia*, 32, p. 55-61.
- CABRÉ, M. Teresa. (1999). *La terminología: Representación y comunicación*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa; DOMÈNECH-BAGARIA, Ona; ESTOPÀ, Rosa (2018). *La terminologia avui: Termes, textos i aplicacions*. Barcelona: UOC.
- ESTOPÀ, Rosa (2021). «La ciència comença per entendre els termes: diccionaris escolars de ciència». *Llengua, Societat i Comunicació* [en línia], núm. 19, p. 46-59. <<https://revistes.ub.edu/index.php/LSC/article/view/34545>>. [Consulta: juny de 2025].
- (2025). «El vocabulari especialitzat bàsic: el cas de les ciències naturals». *Terminàlia*, 32, p. 7-18.
- OBNEO = OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2024). *Nou protocol de buidatge de textos en català* [en línia]. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. <<https://www.upf.edu/documents/7254568/o/PROTOCOL+FINAL+CAT+2024.pdf/a4c7beb7-d895-7217-1511-dc32f7a40957?t=1721208035835>>. [Consulta: juny de 2025].

Nota

1. Vegeu-ne la descripció més detallada a Estopà, 2025.